

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри психології діяльності в особливих умовах навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил Національного університету цивільного захисту України, кандидата психологічних наук, професора, Заслуженого працівника освіти України НАЗАРОВА Олега Олександровича на дисертаційну роботу БУЛАЙТИСА Андрія Віталійовича «Психологічні засади надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність теми дисертації. Тема дисертаційної роботи є актуальною, оскільки спрямована на теоретичне обґрунтування та емпіричне визначення психологічних засад надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС, які виконують службові обов'язки в умовах воєнного стану. Масштабне забруднення території України вибухонебезпечними предметами, поєднання гуманітарних і бойових ризиків, а також необхідність здійснення професійної діяльності в умовах постійної загрози життю, зумовлюють суттєве зростання психологічного навантаження на піротехніків і, відповідно, підвищені вимоги до надійності їхньої професійної діяльності.

У зазначеному контексті феномен надійності професійної діяльності піротехніків постає як системна психологічна характеристика, що відображає здатність фахівця забезпечувати стабільність психічного функціонування, зберігати точність професійних дій і адекватність прийняття рішень в умовах невизначеності, підвищеного ризику та високої відповідальності. Помилки у професійній діяльності піротехніків можуть мати критичні, а подекуди й фатальні наслідки, що актуалізує потребу в цілісному науковому осмисленні психологічних засад забезпечення безпомилковості та ефективності професійних дій.

Попри наявність значної кількості досліджень, які присвячені діяльності фахівців екстремального профілю, проблемам стресу, психологічної адаптації та

професійної готовності, питання психологічних засад надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС з урахуванням специфіки гуманітарного розмінування та умов воєнного стану залишається недостатньо розробленим у сучасній психологічній науці.

Саме тому наукове обґрунтування психологічних засад формування й підтримання надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС, визначення її структури, чинників і критеріїв оцінювання, а також розроблення заходів психологічного впливу постає як актуальне науково-практичне завдання, що має важливе значення для подальшого розвитку досліджень в межах психології діяльності в особливих умовах.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету цивільного захисту України в межах науково-дослідної теми «Психологічні аспекти самовдосконалення та саморозвитку фахівців екстремального профілю діяльності», (№ ДР 0121U000009) та пов'язана з реалізацією постанови КМУ від 10 листопада 2021 року №1207 «Про утворення Національного органу з питань протимінної діяльності» та наказу Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 9 січня 2023 року №9/3/5 «Про затвердження Порядку здійснення координації діяльності центру протимінної діяльності, центру гуманітарного розмінування та центру соціально-гуманітарного реагування секретаріатом Національного органу з питань протимінної діяльності».

Скоригована тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Національного університету цивільного захисту України (протокол № 1 від 26 вересня 2025 року).

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що надійність професійної діяльності піротехніків ДСНС має багатокомпонентний характер і зумовлюється

сукупністю професійно-важливих якостей фахівця, які забезпечують безпомилкове виконання професійних завдань та є специфічними для кожного етапу гуманітарного розмінування. Підтримання необхідного рівня сформованості цих якостей в умовах війни можливе за умови впровадження до системи психологічного супроводу фахівця-піротехніка спеціалізованого соціально-психологічного тренінгу.

Гіпотеза дослідження сформульована логічно, науково коректно та концептуально узгоджено з метою й завданнями роботи. Вона відображає причинно-наслідкові зв'язки між рівнем надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС і сукупністю професійно важливих якостей, що мають багатокomпонентну структуру та етапну специфіку в умовах гуманітарного розмінування. Гіпотеза є теоретично обґрунтованою, операціоналізованою та такою, що піддається емпіричній перевірці. Важливо, що в ній не лише окреслено структурні чинники надійності, а й визначено практичний механізм її підвищення через впровадження спеціалізованого соціально-психологічного тренінгу в систему психологічного супроводу, що забезпечує прикладну спрямованість дослідження та його наукову завершеність.

Мета дослідження – на основі теоретико-методологічного аналізу проблеми надійності в сучасній психологічній науці та комплексного аналізу специфіки професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану здійснити емпіричне вивчення психологічних засад надійності виконання ними професійних завдань на всіх етапах гуманітарного розмінування та запропонувати шляхи її оптимізації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше* у вітчизняній психологічній науці:

- проведено комплексний аналіз феномену надійності професійної діяльності піротехніка ДСНС в аспекті психологічного аналізу практичних етапів її виконання;

- запропоновано алгоритм піротехнічної діяльності як структуровано впорядковану систему послідовних етапів професійної діяльності піротехніка з оцінкою можливих помилок на кожному з них;

- розроблено структурно-функціональну модель надійності професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС в умовах воєнного стану.

уточнено: соціально-психологічні детермінанти помилок як індикаторів надійності професійної діяльності піротехніків в умовах воєнного стану;

набули подальшого розвитку:

- сучасні підходи в межах психологічного супроводу професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС в умовах воєнного стану;

- уявлення про структуру надійності професійної діяльності фахівця-піротехніка.

Структура і обсяг роботи. Характеристика змісту дисертаційної роботи засвідчує, що її структура та обсяг повністю відповідають встановленим вимогам до кваліфікаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація Булайтіса Андрія Віталійовича обсягом 274 сторінки структурно складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (176 найменувань) і додатків; містить 9 рисунків та 40 таблиць. Зміст роботи повністю відповідає спеціальності 053 «Психологія».

Аналіз змісту дисертаційної роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію результатів і публікації здобувача.

У першому розділі здійснено системний теоретико-методологічний аналіз феномену надійності суб'єкта професійної діяльності в сучасній психологічній науці. Узагальнено вітчизняні та зарубіжні підходи до розуміння надійності професійної діяльності, уточнено зміст поняття «надійність» та обґрунтовано

його міждисциплінарний характер. Запропоновано структурно-функціональну модель надійності професійної діяльності піротехніка ДСНС, яка охоплює мотиваційно-ціннісну, функціональну, когнітивну, емоційно-вольову та соціальну складові й узгоджується зі специфікою діяльності на різних етапах гуманітарного розмінування.

У другому розділі представлено повну інформацію щодо організації емпіричного дослідження, характеристику вибірки та обґрунтування психодіагностичного інструментарію. Вибірка є репрезентативною та охоплює значну частку фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС. Розроблено та апробовано авторську анкету, що забезпечує визначення інтегрального показника надійності професійної діяльності піротехніка ДСНС на основі трирівневої системи оцінювання. Добір методик здійснено відповідно до структурних компонентів надійності та етапів професійної діяльності. Використання сучасних методів математико-статистичної обробки даних свідчить про належний рівень методичної та статистичної обґрунтованості дослідження.

У третьому розділі визначено психологічні засади надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану. Встановлено провідні стрес-фактори діяльності та проаналізовано міжгрупові відмінності за показниками структурних компонентів надійності. Доведено, що психологічна надійність професійної діяльності детермінується комплексом когнітивних, емоційно-вольових, функціональних і соціальних характеристик. Уточнено роль копінг-поведінки та процесів саморегуляції у структурі емоційно-вольової надійності, а також обґрунтовано значення точності просторових дій і функціональних резервів у межах функціональної складової.

У межах розділу розроблено й апробовано програму соціально-психологічного тренінгу, спрямовану на розвиток ключових компонентів професійної надійності. Програма має структурну цілісність, модульну

організацію та практичну спрямованість. Результати апробації засвідчили її ефективність щодо оптимізації емоційного стану та підвищення показників професійної надійності піротехніків.

Висновки логічно пов'язані із завданнями дослідження, відображають основні теоретичні та емпіричні результати й підтверджують досягнення поставленої мети.

Практичне значення одержаних результатів сформульовано логічно та ґрунтовно. Автор послідовно окреслює напрями впровадження результатів дослідження у систему психологічного супроводу піротехнічних підрозділів і персоналу ДСНС, професійно-психологічний відбір та психологічне забезпечення діяльності на різних етапах гуманітарного розмінування. Запропонована психологічна структурно-функціональна модель і розроблений соціально-психологічний тренінг мають прикладну спрямованість, забезпечують наукове обґрунтування систематизації професійно важливих якостей та створюють реальні передумови для підвищення психологічної надійності й безпеки професійної діяльності в умовах воєнного стану.

Результати дослідження були впроваджені в практичну діяльність Міжрегіонального центру гуманітарного розмінування та швидкого реагування ДСНС України, а також у навчальний процес здобувачів вищої освіти зі спеціальностей «Цивільний захист» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності та «Психологія» Національного університету цивільного захисту України.

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 15 наукових працях, із них чотири статті опубліковано у фахових виданнях України, включених до переліку МОН, 11 – тези конференцій.

Дискусійні положення та зауваження. В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, слід зробити певні зауваження та вказати на окремі положення дисертаційної роботи, що викликають деяку дискусію:

1. До зауважень можна віднести зміст підпункту 1.1.1 «Структурні види надійності в діяльності фахівця», оскільки залишається відкритим питання, чи повною мірою автором охоплено всі сучасні наукові підходи до розуміння феномену психологічної надійності. Бажано було б чіткіше окреслити, наскільки представлений теоретичний аналіз відображає весь спектр актуальних концепцій у цій галузі.

2. На нашу думку, потребує додаткового методологічного обґрунтування достатність чисельності експертної групи у складі 14 осіб для здійснення відбору професійно важливих якостей за загальної чисельності вибірки з 374 досліджуваних, оскільки чисельність і склад експертів безпосередньо пов'язані з показниками репрезентативності, узгодженості та надійності експертних оцінок, що, своєю чергою, впливає на валідність отриманих результатів.

3. До зауважень технічного та методичного характеру слід віднести те, що на сторінці 192 таблицю 3.22 «Показники оцінки та розвитку переключення уваги піротехніків ДСНС до та після соціально-психологічного тренінгу» подано з розривом, що ускладнює її цілісне сприйняття. Крім того, на сторінці 193 в інтерпретації результатів за методикою тривожності (до та після тренінгу) при застосуванні статистичного критерію Мак-Немара–Боукера для залежних вибірок потребує додаткового чіткого пояснення причина визначення кількості категоріальних зсувів на рівні 7, тоді як при візуальному аналізі таблиці простежується 10 змін.

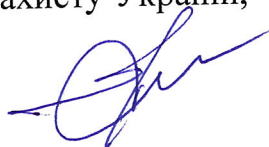
4. Потребує більш якісного обґрунтування питання обсягу запропонованого соціально-психологічного тренінгу. З огляду на його структуру (4 модулі по 2 дні, по 3 навчальні години щоденно) виникає сумнів щодо достатності такого формату для досягнення стійких змін у розвитку професійно важливих якостей фахівців.

Разом з тим доцільним було б надати окреме методичне обґрунтування такої тривалості тренінгу.

Загальний висновок та оцінка дисертації щодо присудження ступеня доктора філософії. Незважаючи на наведені вище окремі незначні недоліки та зауваження, дисертаційна робота БУЛАЙТИСА Андрія Віталійовича «Психологічні засади надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану» є завершеною науковою працею, у якій розв'язано актуальне та важливе наукове завдання у галузі психології. Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», Постанові КМУ від 12.01.2022 № 44 «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент:

професор кафедри психології діяльності в особливих умовах навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил Національного університету цивільного захисту України, кандидат психологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України

Олег НАЗАРОВ

«03» березня 2026 року

Підпис професора кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, кандидата психологічних наук, професора Назарова Олега Олександровича завіряю.

Перший проректор з навчальної роботи
Національного університету
цивільного захисту України
кандидат технічних наук, доцент

Олександр ДЖУЛАЙ